

บทบรรณาธิการ

สี่ปีบนเส้นทางเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

สุรศักดิ์ บุรณตรีเวช

ผมได้รับโอกาสอันดีที่ร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่ม transformative learning (TL) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของอาจารย์แพทย์จากสถาบันผลิตแพทย์หลายแห่งทั่วประเทศทั้งที่สังกัดกลุ่มสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทย และสำนักงานบริหารโครงการร่วมผลิตแพทย์เพิ่มเพื่อชาวชนบท มารวมกันเพื่อร่วมบนเส้นทางแห่งการเปลี่ยนแปลงของตนเองและการจัดการเรียนรู้แพทยศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เวลาคุยกันว่าวันก่อนกำเนิดของกลุ่ม TL เป็นเมื่อไร มักสรุปตรงกันว่าเป็นวันที่ทางกลุ่มได้เริ่มคุยกันกลุ่มเล็กๆ ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากงานประจำสู่งานวิจัย (R2R) ครั้งที่ ๖ ระหว่างวันที่ ๓๑ กรกฎาคม - ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ ศูนย์การประชุมอิมแพคฟอรัม เมืองทองธานี โดยในการคุยกลุ่มย่อยวันนั้น อาจารย์ แพทย์หญิงบุษกร อนุชาติวรกุล จากคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้แนะนำให้รวมกลุ่มกันทำเป็นงานวิจัยเพื่อนำเสนอต่อทางกลุ่มสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทยให้เกิดการขับเคลื่อนทางนโยบายต่อไป แต่จริงๆ แล้ว สำหรับการก่อเกิดกลุ่มเริ่มมาตั้งแต่ อาจารย์ ดร.นายแพทย์ สุธีร์ รัตนเมฆมงคล จากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดประชุมพบปะพูดคุยในกลุ่มอาจารย์ที่สอนเวชศาสตร์ชุมชน เวชศาสตร์ครอบครัว เวชศาสตร์ป้องกัน เป็นระยะๆ ก่อนหน้านั้นเกือบ ๒ ปี โดยครั้งหนึ่งมีการเชิญ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช มาพูดเรื่องการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และท่านอาจารย์วิจารณ์ได้พูดถึง transformative learning ทำให้การประชุมครั้งต่อมามีการเชิญ อาจารย์ พันเอก นายแพทย์ทวีศักดิ์ นพเกษร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เทิดศักดิ์ ผลจันทร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ ช่วงฉ่ำ จากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร สมัยนั้นมาพูดเรื่องประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ transformative learning เนื่องจากที่

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรในขณะนั้นมีหน่วย transformative learning ที่จัดตั้งขึ้นโดยอาจารย์ทั้ง ๓ ท่าน และนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้กับนิสิตแพทย์ นอกจากนี้ในการประชุมครั้งดังกล่าวยังได้เชิญอาจารย์ นายแพทย์สรรัตน์ เลอมานูวรัตน์ จากศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิก โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา มาเล่าประสบการณ์การจัดค่ายสร้างเสริมประสบการณ์นักศึกษาแพทย์ที่จัดต่อเนื่องมาทุก ๒ เดือน และการจัดการเรียนรู้แบบ transformative learning และยังมีศาสตราจารย์ แพทย์หญิงวงวิษา ซึ่งกองแก้ว จากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล หัวหน้าโครงการพัฒนาการศึกษาสำหรับบุคลากรด้านสุขภาพในศตวรรษที่ ๒๑ มาพูดถึงถึงแนวทาง transformative learning ในเวทีโลกและในประเทศไทย หลังจากนั้นจึงมีการนัดกลุ่มที่สนใจเรื่อง transformative learning มาพูดคุยกันกลุ่มย่อยในการประชุม R2R ที่เมืองทองธานี

ในการคุยกันกลุ่มย่อยในการประชุม R2R ครั้งนั้นเป็นการพูดคุยก่อนที่อาจารย์บางท่านต้องขึ้นเวทีพูดเกี่ยวกับ R2R ทางการศึกษา และคุยกันต่อหลังเลิกประชุมทำให้ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่าจะทำเป็นงานวิจัย และเนื่องจากผมได้ขอตัวออกจากกรพูดคุยก่อน ผมจึงได้รับโทรศัพท์ในคืนนั้นแจ้งว่าในกลุ่มย่อยได้อุปโลกน์ให้ผมเป็นหัวหน้ากลุ่ม ผมได้แย้งไปแล้วแต่ก็ยังถูกบังคับให้เป็น ทั้งๆ ที่ผมไม่ได้อยากเป็นเท่าไรนัก เพราะภาระที่จะตามมาอันมาก และผมไม่ชอบพบปะผู้คนแปลกหน้าเท่าไรนัก จากการที่ผมได้เป็นตัวแทนหลักของกลุ่ม TL ดังกล่าว ทำให้ผมต้องจับพลัดจับผลูเข้าไปร่วมกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกันหลายอย่าง เช่น เป็นคณะทำงานวิจัยแพทยศาสตรศึกษา กลุ่มสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทย ตามคำชวนของอาจารย์ ดร. นายแพทย์สุธีร์ รัตนเมฆมงคล ร่วมในคณะอนุกรรมการ คณะทำงานภายใต้คณะกรรมการ

ขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาสำหรับบุคลากรด้านสุขภาพ ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช เป็นประธานงานทั้ง ๒ งาน ทำให้ผมได้พบปะผู้คนแปลกหน้าที่มีอุดมการณ์มุ่งมั่นร่วมกันที่จะทำให้การเรียนรู้สำหรับบุคลากรสุขภาพดียิ่งๆ ขึ้นไป

สำหรับเส้นทางงานวิจัยของกลุ่ม TL เราใช้เวลาในการเขียนโครงร่างวิจัยถึง ๒ ปี มีการพูดคุยปรับเปลี่ยนโครงร่างวิจัยนับครั้งไม่ถ้วน หลายต่อหลายครั้งคุยกันตั้งแต่เช้าถึงเกือบเที่ยงคืน ทำให้บางคนถึงกับถอดใจ แต่ก็ยังอยู่กับกลุ่มต่อมา มีประเด็นที่ถกเถียงในกลุ่มอย่างมากในระยะเริ่มต้น คือ การทำงานเพื่อพัฒนาตนเองและส่งผลต่อเนื่องถึงผู้เรียน ครอบครัว คนรอบข้าง กับการทำเพื่อส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายเชิงมหภาค จนในที่สุดได้ข้อสรุปในกลุ่มว่าเราจะทำงานเพื่อพัฒนาตนเองจากภายใน และหวังว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับคนรอบข้างจนส่งผลต่อนโยบายต่อไปได้ก็ดี ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ในระหว่างการพัฒนาโครงร่างวิจัยได้มีการไปเยี่ยมชมสถาบันผลิตแพทย์ที่ต่างๆ เพื่อเรียนรู้ถึงการจัดการเรียนรู้ที่ดีของสถาบันเหล่านั้นรวมทั้งหมด ๘ แห่ง โดยแห่งแรกที่ทางกลุ่มไปร่วมเรียนรู้ คือ ที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ทำให้ได้รับรู้ถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนิสิตแพทย์ที่นั่นได้จริง รับรู้สัมผัสได้จากการพูดคุยกับนิสิตแพทย์เหล่านั้น การไปเรียนรู้สถาบันทั้ง ๘ แห่งเป็นที่มาของโครงการวิจัยที่กลุ่ม TL ทำอยู่ในปัจจุบัน คือ การถอดบทเรียนการเรียนรู้ในสถาบันทั้ง ๘ แห่ง โดยทางกลุ่มได้กลับไปเรียนรู้ในสถาบันเหล่านั้นอีกครั้งหลังจากการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งแรกอย่างน้อย ๑ ปีไปแล้ว สถาบัน ๘ แห่ง คือ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิกโรงพยาบาลขอนแก่น คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการวิจัยถอดบทเรียนดังกล่าวไม่ได้เหมือนการทำวิจัยทั่วไป กลุ่ม TL ได้ไปเรียนรู้สิ่งดีๆ ที่แต่ละที่ได้ทำ ได้เติมพลังให้กับสมาชิกของกลุ่มทุกครั้งที่ได้ไปพบปะแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอาจารย์ที่มีใจต้องการทำสิ่งดีๆ ให้กับลูกศิษย์ในรูปแบบแนวทางที่แตกต่างกันไป เกิดกลุ่มกัลยาณมิตรย่อยๆ ขึ้นระหว่างทางหลายกลุ่ม

นอกจากการถอดบทเรียนในการวิจัยแล้ว ยังมีอีกส่วนของงานวิจัยที่ทำการขับเคลื่อนร่วมกับสถาบัน ๕ แห่ง ในรูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สถาบัน ๕ แห่ง คือ ศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิก โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา สำนักวิชาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ และคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ละแห่งมีการขับเคลื่อนในรูปแบบที่มีทั้งส่วนที่แตกต่างและคล้ายกัน มีการขับเคลื่อนร่วมกันของศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิก โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา กับสำนักวิชาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เพื่อให้บัณฑิตแพทย์ของทั้ง ๒ สถาบันจบออกมาทำงานอย่างมีความสุขเพื่อประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์อย่างแท้จริง ผลงานวิจัยทั้งถอดบทเรียนและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คาดว่าจะออกมาเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ได้สิ้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ หลังจากขยายเวลามา ๑๐ เดือน เนื่องจากความต็มตำอิมเอ็มกับกิจกรรมรายการของของกลุ่ม TL

กลุ่ม TL ประกอบด้วยอาจารย์จากศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิก โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาริบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งกลุ่มมีการขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๘ สถาบันในรอบแรก อาจารย์แต่ละคนมีลักษณะแตกต่างกัน บางคนชอบวิจัย บางคนชอบเรื่องการพัฒนาตนเองจากภายใน แต่ก็สามารถรวมกันทำงานร่วมกันได้ นอกเหนือจากงานวิจัยแล้วทางกลุ่มได้มีโอกาสไปร่วมและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ในหลายๆ งาน ทำให้พบปะกัลยาณมิตรที่หลากหลาย กลุ่มกัลยาณมิตรที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มจิตตปัญญาครูแพทย์ ที่อาจารย์ แพทย์หญิงรุจิรา มังคละศิริ ร่วมกับอาจารย์ นายแพทย์สรรัตน์ เลอมานูร์รัตน์ และคณะ ได้เริ่มจัดกระบวนการพัฒนาครูแพทย์ที่สังกัดศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิกทั่วประเทศโดยใช้วิธีการพัฒนาจากภายใน และต่อมาขยายกลุ่มรวมอาจารย์แพทย์ที่สังกัดกลุ่มสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทยเข้าไปด้วย

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการของกลุ่ม TL ในแต่ละครั้งมีการเตรียมการกันอย่างหน้าดำคร่ำเครียด เนื่องจากพวกเราส่วนใหญ่ไม่ใช่กระบวนการมืออาชีพ มีผิดบ้างปลั้งบ้างถือเป็นการเรียนรู้ และกลุ่ม TL ได้เรียนรู้ทุกครั้งหลังการจัดงานต่างๆ การทำ after action review หลังงานไม่ได้คุยแค่ว่าจะปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นไปเท่านั้น แต่พูดคุยให้กำลังใจ เยียวยาซึ่งกันและกัน สมาชิกในกลุ่ม TL มีการกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา เนื่องจากเรายังเป็นคนธรรมดาอยู่ แต่พวกเราเรียนรู้ตนเอง เพื่อที่จะให้ไม่มีตนเองในที่สุด (ถ้าเป็นไปได้ เป็นไปไม่ได้ก็ไม่เป็นไร เส้นทางดังกล่าวก็ถือว่าการเรียนรู้ที่ดีแล้ว)

การประชุมวิจัยกลุ่ม TL ในแต่ละครั้ง เราใช้เวลาไปมากกับการตรวจสอบความรู้สึกของสมาชิกในกลุ่ม คุยเรื่องวิจัยเป็นสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับการคุยตรวจสอบความรู้สึกกัน การประชุมช่วงหลังๆ กลุ่ม TL ได้คุยกันแบบมีปะทะสังสรรค์มากขึ้น เนื่องจากเราใกล้ชิดกันมากขึ้น และรู้สึกถึงความปลอดภัยเวลาอยู่ในกลุ่ม ทำให้บางครั้งอาจดูเหมือนมีความไม่ลงรอย แต่ก็ผ่านมาได้ด้วยดี หรือหากยังมีอะไรค้างคาใจก็เป็นเรื่องของแต่ละคนต้องตรวจสอบภายในของตนเอง ถือเป็นกระบวนการ transformative learning อย่างหนึ่ง กลุ่ม TL อาจมีอายุ ๔ ปีแล้วสิ้นสุดไปหรือมีอายุยืนต่อไปไม่มีใครบอกได้ ทุกสิ่งไม่จีรัง แต่สิ่งที่ได้เรียนรู้มาตลอด ๔ ปีมีคุณค่าต่อการเติบโตภายในของผมเป็นอย่างมาก ขอขอบคุณสมาชิกกลุ่มและกัลยาณมิตรอื่นๆ ที่ผ่านเข้ามาให้ได้เรียนรู้สิ่งดีๆ ร่วมกันขอบคุณครับ